

Nr 189.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa
spörsmål rörande kustartilleriets ställning i försvars-
organisationen; given Stockholms slott den 28 mars
1941.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 28 mars 1941.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, anför:

Den organisation av kustartilleriet, som bestämdes genom 1936 års försvarsordning och som i huvudsak alltjämt är gällande, innebar icke någon principiell förändring i förhållande till den närmast därförut gällande organisationen. Kustartilleriet skulle sålunda alltjämt utgöra ett särskilt vapenslag, tillhörande marinen. Genom inrättandet av befattningen som chef för marinen kom emellertid kustartilleriet att vid sidan av flottan inordnas under nämnde chefs befäl. En fullständig sidoordning med flottan kom dock icke till stånd, i det att chefens för marinen närmaste organ, marinstaben, erhöi en annan ställning i förhållande till flottan än i förhållande till kustartilleriet. Visserligen

Bihang till riksdagens protokoll 1941. 1 saml. Nr 189.

skulle inom marinstaben beredas alla ärenden av operativ natur för marinen i dess helhet, men för kustartilleriets del skulle chefen för kustartilleriet jämte stab vid sidan av marinstaben utgöra ett särskilt organ för biträde åt chefen för marinen i dennes verksamhetsutövning. Chefen för kustartilleriet skulle sålunda utgöra chefens för marinen organ för utövande av chefskapet över kustartilleriets personal samt tillsynen över densammas utbildning och utrustning m. m. samt beträffande vissa materiel- m. fl. frågor rörande kustfästningarna. Chefen för kustartilleriet skulle därjämte inför chefen för marinen vara föredragande i ärenden, som berörde kustartilleriet och kustfästningarna, dock med undantag för de frågor som tillhörde det operativa planläggningsarbetet m. m., vilka skulle handläggas inom marinstaben. Tillika skulle chefen för kustartilleriet vara chef för kustartilleriets personal och inspektör för kustartilleriet. Som en följd av den sålunda bestämda organisationen, där tyngdpunkten i ledningsarbetet förlades till chefens för kustartilleriets stab, förutsattes antalet kustartilleriofficerare med ständig tjänstgöring vid marinstaben vara synnerligen ringa.

I detta sammanhang torde böra erinras om att vid utformandet av 1936 års försvarsorganisation tvekan gjorde sig gällande rörande kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen över huvud. Sålunda erinrade föredragande departementschefen vid framläggandet av propositionen nr 225 till 1936 års riksdag angående försvarsväsendets ordnande (sid. 487), att 1930 års försvarskommission i sitt betänkande anfört, att kommissionen ägnat frågan om en uppdelning av kustartilleriet på flottan och armén en ingående uppmärksamhet men av olika skäl stannat för att föreslå ett bibehållande av kustartilleriets dittillsvarande organisation. Kommissionen hade dock föreställt sig, att frågan om kustartilleriets omorganisation i en framtid, sedan erfarenhet rörande den föreslagna organisationen vunnits, måhända borde göras till föremål för undersökning. Vidare hade marinförvaltningen i remissyttrande hemställt om utredning, huruvida icke kustartilleriet skulle kunna givas en närmare anslutning till flottan, och chefen för marinstaben hade med skärpa framhållit, att de dittillsvarande förhållandena icke vore tillfredsställande. — För egen del uttalade departementschefen, att även om flottans och kustartilleriets inbördes ställning icke varit i allo tillfredsställande, han dock i likhet med försvarskommissionen ansåge, att med utrednings- och andra åtgärder därutinnan borde anstå, intill dess påtagliga erfarenheter om den föreslagna organisationen föreläge. — 1936 års riksdags särskilda utskott anslöt sig (utlåtande nr 1, sid. 127) till den uppfattningen, att ifrågakvarande spörsmål, vilket i själva verket omfattade frågan om kustartilleriets inpassande i hela försvarsorganisationen, jämväl framdeles borde vara föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Att möjligheter till andra lösningar av frågan än som i propositionen föreslagits föreläge, syntes nämligen utskottet stå klart. På sätt i propositionen anförts syntes emellertid erfarenheterna av den föreslagna organisationen böra avvaktas, innan frågan om en närmare utredning upptoges. Utskottets nämnda uttalande föranledde ingen erinran från riksdagens sida.

I enlighet med innebörden i 1936 års försvarsbeslut finnes å nu gällande stat för kustartilleriet upptagen en befattning för »Generalsperson, chef för kustartilleriet» i lönegraden Ob 3. I den personalförteckning för ordinarie tjänstemän vid marinen för nästkommande budgetår, som förelagts innevarande års riksdag för fastställelse genom propositionen nr 155, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1941/42, har under rubriken kustartilleriet likaledes upptagits en befattning som chef för kustartilleriet i nyssnämnda lönegrad.

Överbefälhavaren över rikets försvarskrafter har nu i skrivelse den 18 mars 1941 anført, att sedan de förenämnda uttalandena gjordes i samband med tillkomsten av 1936 års försvarsordning, vissa erfarenheter vunnits rörande kustartilleriet, icke blott ifråga om de organisatoriska förhållandena i fred utan även beträffande vapnets anpassande för förstärkt försvarsberedskap och mobilisering. Dessa erfarenheter hade bland annat givit vid handen, att inom vissa områden en allt intimare samverkan mellan flottan och kustartilleriet vore av nöden, medan inom andra områden behov av närmare samverkan med armén framträtt. Med hänsyn till de gjorda erfarenheterna hade överbefälhavaren under hösten 1940 uppdragit åt chefen för marinen att verkställa utredning angående kustartilleriets ställning inom försvaret, dess organisation m. m. Denna utredning hade nu i vad rörde principiella frågor slutförts. I väsentlig överensstämmelse med vad på grundval av utredningen av chefen för marinen föreslagits ansåge sig överbefälhavaren böra framföra vissa synpunkter och förslag.

Vad till en början beträffar kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen har överbefälhavaren i sin skrivelse anført, att kustartilleriets uppgifter vore sådana, att stridsverksamheten främst bleve inriktad mot sjöstridskrafter och övriga mål på sjön. Vad uppgifternas lösande beträffade rådde en principiell överensstämmelse med stridsverksamheten vid flottan. Kustartilleriets tekniska utrustning företedde beträffande flertalet materielslag stora likheter med flottans. Dessa och andra angivna skäl talade för ett bibehållande av kustartilleriet såsom ett särskilt vapenslag under marinen. Det funnes emellertid även skäl som talade för kustartilleriets överförande till armén. Sålunda kunde i vissa fall kustartilleribatterier komma att bliva underställda artilleriförband ur armén. Likheter mellan arméns och kustartilleriets utrustning förefunnes i flera avseenden, särskilt beträffande det rörliga kustartilleriet och luftvärnsmaterielen. Vid övervägande av skälen för och emot kustartilleriets överförande i dess helhet till armén, hade överbefälhavaren emellertid funnit skälen emot en dylik åtgärd betydligt starkare och ville därför som sin uppfattning framhålla, att kustartilleriets huvuddel alltjämt borde ingå i marinen som ett särskilt vapenslag. — Undersökning hade även verkställts angående för- och nackdelar av att avskilja det rörliga artilleriet från kustartilleriet och överföra detsamma till armén. Överbefälhavaren hade därvid funnit, att vissa skäl talade för en sådan åtgärd men att därmed icke skulle vinnas så avsevärda fördelar, att de med en genomgripande omorganisation förenade olägenheterna

borde tagas under nuvarande läge. Ett sådant överförande borde däremot upptagas till prövning, då lugnare förhållanden inträtt.

Med utgångspunkt från att kustartilleriet sålunda även i fortsättningen bör tillhöra marinen har överbefälhavaren härefter till behandling upptagit vissa spörsmål rörande kustartilleriets ledning inom marinens organisation och därvid huvudsakligen uppehållit sig vid vissa organisationsförändringar och andra åtgärder, som borde vidtagas snarast möjligt för att åstadkomma rationellare befälsförhållanden samt effektivare stabsarbete inom marinen.

Den första fråga som i berörda hänseende behandlats av överbefälhavaren hänför sig till chefens för kustartilleriet ställning inom marinens ledning samt kustartilleriets representation i ledningen. Överbefälhavaren har därvid uttalat, att den nuvarande organisationen med marinstaben och chefen för kustartilleriet som sidoordnade organ under chefen för marinen vore mindre lämplig på grund av svårigheterna att draga en klar gränslinje mellan ärenden av huvudsakligen operativ natur — vilka skola beredas inom marinstaben — och övriga ärenden, vilka skola handläggas av chefen för kustartilleriet. Därtill komme, att en enhetlig handläggning av marinens ärenden icke kunde ske, så länge likartade ärenden i stor utsträckning bereddades av två av varandra oberoende organ före föredragning för den gemensamme chefen. Kustartilleriets representation inom marinstaben vore ej heller tillräcklig för säkerställande av att kustartilleriförsvaret berörande ärenden vunne det beaktande som vore önskvärt. För att undanröja de nämnda olägenheterna syntes det överbefälhavaren lämpligast, att den nuvarande befattningen som chef för kustartilleriet omändrades till en befattning som inspektör för kustartilleriet, tillika chef för kustartilleriets personal, samt att den slutliga handläggningen icke blott av ärenden av operativ natur utan även av kustartilleriets organisations-, utbildnings-, förbindelse- och personalärenden m. m. förlades till marinstaben, i samband varmed behovet av kustartilleripersonal inom marinstabens olika avdelningar skulle tillgodoses.

Med avseende å den föreslagna inspektörens för kustartilleriet befogenheter och åligganden har överbefälhavaren anført, att dessa i stort sett borde överensstämma med dem, som gällde för arméns truppslagsinspektörer. Inspektören för kustartilleriet avses sålunda skola, i den utsträckning chefen för marinen bestämmer, handhava frågor rörande kustartilleriets verksamhet och utbildning samt dess materiel, utrustning och organisation. Vidare skall han vara inspektör i vad avser kustartilleriets utbildning och övningar samt kustartilleriets materiel och utrustning. Han skall slutligen vara chef för kustartilleriets personal och hava befälsrätt över kustartilleriets skjutskola samt, enligt chefens för marinen närmare bestämmande, över vid kustartilleriet anordnade aspirant- och kadettskolor ävensom över övriga för kustartilleriet gemensamma skolor och utbildningskurser. Överbefälhavaren har vidare förutsatt, att vid behandlingen inom marinförvaltningen av betydelsefulla ärenden rörande kustartilleriförsvaret ämbets-

verket skall hava skyldighet att samråda med inspektören för kustartilleriet. — Inspektörens för kustartilleriet stab förutsättes skola stå under ledning av en regementsofficer som stabschef. Till staben borde jämväl vara knutna chefen för kustartilleriets skjutskola och dennes adjutant. I övrigt borde i staben ingå 1 regementsofficer och 4 kompaniofficerare ävensom expeditionspersonal. — De ärenden rörande kustartilleriet, som enligt den nya ordningen skola behandlas inom marinstaben, avses skola efter sin art fördelas på marinstabens olika avdelningar. Det hade ifrågasatts att inom marinstaben försöksvis införa en särskild kustartilleriavdelning för handläggning av kustartilleriets ärenden. Detta syntes emellertid innebära en mindre rationell lösning av problemet. Antalet kustartilleriofficerare inom marinstaben beräknades tillsvidare till sammanlagt 8, därav minst en regementsofficer, vilken avsåges jämväl kunna tjänstgöra som souschef.

Överbefälhavaren har därefter i sin skrivelse något uppehållit sig vid frågan om befälsförhållandena inom de marina försvarsområdena och därvid anfört, att, ehuru den av chefen för marinen verkställda utredningen gäve vid handen, att en rationalisering av befälsförhållandena m. m. inom de marina försvarsområdena borde äga rum, överbefälhavaren dock ansåge organisationen i fråga om befälsförhållandena böra för närvarande tillrättaläggas endast i den utsträckning som erfordrades i samband med införandet av befattningen som inspektör för kustartilleriet. I sistberörda hänseende har överbefälhavaren påpekat, att kommandanterna i kustfästningarna enligt nuvarande bestämmelser under fredstid endast i vissa avseenden vore underställda vederbörande marindistriktschef (bortsett från Karlskrona fästning, där marindistriktschefen fungerar som kommandant). Det på erfarenheterna baserade utredningsresultatet talade emellertid för att kommandanten inom vederbörande marina försvarsområde bleve försvarsområdeschef och samtidigt helt underställdes marindistriktschefen såväl i fred som vid förstärkt försvarsberedskap och mobilisering. Kommandanten, som i sinom tid borde erhålla en mera adekvat benämning, exempelvis chef för kustartilleriförsvaret inom vederbörligt marindistrikt, borde som hittills biträdas av en stab, motsvarande den nuvarande fästningsstaben. Under honom borde lyda chefen för vederbörande kustartilleriregemente eller -kår. Principiellt borde han vara ansvarig för såväl freds- som krigsutbildningen av personalen, därvid regementschefen (kårschefen) borde biträda honom.

Såsom av det anförda framgår hör frågan om kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen till de spörsmål, som vid utformandet av 1936 års försvarsorganisation ansågos böra göras till föremål för fortsatt uppmärksamhet från statsmakternas sida för att ånyo upptagas till prövning, då förhållandena kunde därtill föranleda. De ytterligare erfarenheter som vunnits i nämnda hänseende under de senaste åren hava också, såsom överbefälhavaren i sin förenämnda skrivelse närmare utvecklat, lämnat belägg för att den organisatoriska ställning i försvarssystemet som kustartilleriet erhöll år 1936 icke är i allo tillfredsställande.

*Departements-
chefen.*

Överbefälhavaren har på grundval av gjorda utredningar visserligen kommit till den uppfattningen, att kustartilleriet alltjämt bör såsom ett särskilt vapenslag tillhöra marinen, men samtidigt givit uttryck åt den tanken, att vissa delar av kustartilleriet, nämligen det rörliga sjöfrontsartilleriet och det rörliga luftvärnet, måhända skulle med fördel kunna överföras till armén. Med hänsyn till de avsevärda rubbningar i det gällande försvarssystemet med därav följande temporära olägenheter som en sådan åtgärd skulle medföra har överbefälhavaren emellertid ansett att med frågan därom borde anstå till dess lugnare förhållanden inträtt.

För min del vill jag, utan att därmed binda mig vid någon slutgiltig uppfattning i fråga om kustartilleriets framtida ställning i försvarssystemet, ansluta mig till överbefälhavarens sistberörda ståndpunkt. Att frågan om kustartilleriets förhållande till armén och marinen inom en icke alltför avlägsen framtid kräver sin lösning förefaller emellertid uppenbart.

De frågor som överbefälhavaren här upptagit till bedömande hänföra sig uteslutande till det nuvarande kustartilleriets ställning inom marinorganisationen och avse dels kustartilleriets ledning närmast under chefen för marinen och dels befälsförhållandenas ordnande inom de marina försvarsområdena, såvitt rör kustartilleriet.

I förstberörda hänseende innebär överbefälhavarens förslag, att den ställning såsom ett vid sidan av marinstaben stående organ åt chefen för marinen, som i 1936 års försvarsordning förlänades chefen för kustartilleriet och dennes stab, skall upphöra och att kustartilleriärendena i stället skola på samma sätt som marinens ärenden i övrigt beredas inom marinstaben å dess olika avdelningar före deras föredragning för chefen för marinen. Därigenom skulle den fördelen vinnas, att samtliga marinens ärenden av likartad innebörd bleve föremål för enhetlig behandling. Som en följd av denna anordning föreslås, att antalet kustartilleriofficerare inom marinstaben avsevärt utökas, så att kustartilleriet blir representerat på alla de avdelningar inom marinstaben, där kustartilleriärenden förekomma. Å andra sidan föreslås den nuvarande befattningen som chef för kustartilleriet skola utbytas mot en befattning som inspektör för kustartilleriet, liksom den förre placerad i lönegraden Ob 3. Inspektören, som föreslås skola erhålla befogenheter och åligganden i stort sett motsvarande vad som gäller för arméns truppslagsinspektörer, skall enligt förslaget tillika vara chef för kustartilleriets personal. Till sitt förfogande skall inspektören hava en särskild stab av ungefärligen samma omfattning som den nuvarande chefens för kustartilleriet stab.

Det sålunda framlagda förslaget till ordnande av kustartilleriets ledning inom marinorganisationen innebär enligt min uppfattning påtagliga fördelar i förhållande till det nuvarande systemet med dess dualism mellan marinstaben och chefen för kustartilleriet. Jag är därför beredd att till fullo lämna detsamma min anslutning. För genomförande av den föreslagna omorganisationen erfordras till en början, att den å gällande stat uppförda befattningen som chef för kustartilleriet utbytes mot en befattning som inspektör för kustartilleriet. För nämnda åtgärd, vilken torde böra genomföras snarast möjligt

från och med dag som Kungl. Maj:t må bestämma, erfordras riksdagens medgivande. Tillika torde riksdagens medgivande böra utverkas för Kungl. Maj:t att i den personalförteckning för ordinarie tjänstemän vid marinen för budgetåret 1941/42, vars godkännande begärts genom propositionen nr 155 till årets riksdag, vidtaga motsvarande ändring. De övriga åtgärder som erfordras för genomförande av den föreslagna nyorganisationen hänföra sig huvudsakligen till ändringar i instruktioner och reglementen m. m., vilka det torde ankomma på Kungl. Maj:t att genomföra. Sedan riksdagen tagit ställning till föreliggande förslag i princip, är det min avsikt att återkomma till sistnämnda frågor.

Vad därefter beträffar det av överbefälhavaren framlagda förslag i fråga om befälsförhållandena inom de marina försvarsområdena, för vilket i det föregående redogjorts, anser jag mig i detta sammanhang icke hava anledning att ingå på något ställningstagande i detalj. Erforderliga bestämmelser därutinnan torde det ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda, sedan frågan om kustartilleriets ledning vunnit sin lösning i enlighet med det förut sagda. Jag vill här endast uttala min anslutning till förslaget, att kommandant i kustfästning i princip skall i egenskap av försvarsområdeschef vara underställd vederbörande marindistriktschef under såväl freds- som krigsförhållanden. Frågan om en förändrad tjänstetitel för kommandanterna, vilken fråga sammanhänger med spörsmålet om upphävande av det nuvarande rätt oegentliga kustfästningsbegreppet, torde däremot böra upptagas till prövning först i samband med en blivande ny försvarsordning.

Under åberopande av det sålunda anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att med godkännande av det förslag till förändrad organisation av kustartilleriets ledning inom marinorganisationen m. m., för vilket i det föregående redogjorts, bemyndiga Kungl. Maj:t att från och med den dag Kungl. Maj:t må bestämma utbyta den nuvarande befattningen som chef för kustartilleriet mot en befattning som inspektör för kustartilleriet ävensom att i den personalförteckning för ordinarie tjänstemän vid marinen för budgetåret 1941/42, som må komma att av riksdagen godkännas, vidtaga därav betingad ändring.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven Berglund.
